

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Предговор</i>	VII—XV
I	
Развитието на капитализма в Русия. Процесът на образуване на вътрешен пазар за едрата промишленост.....	21—583
<i>Предговор към първото издание</i>	5
<i>Предговор към второто издание</i>	13
Глава I. Теоретическите грешки на икономистите-народници	21—59
I. Общественото разделение на труда.....	21
Увеличаване броя на отделните отрасли на промишлеността 21. — Създаване на вътрешен пазар в резултат на общественото разделение на труда 22. — Пропвата на този процес в земеделието. 22—23. — Възгледите на икономистите-народници 23—24	
II. Растеж на промишленото население (за сметка на земеделското).....	24
Необходимата връзка на това явление със самата природа на стоковото в капиталистическото стопанство 24—25.	
III. Разоряване на дребните производители.....	25
Погрешният възглед на народниците 26. — Възгледът на автора на «Капиталът» по този въпрос 26—27.	
IV. Народническата теория за невъзможността да се реализира свръхстойността.....	27
Същността на теорията на г-дата В. В. и Н.—он; нейната погрешност 27—30. — Неправилното включване на «външния пазар» във въпроса за реализацията 29—33. — Повърхностната оценка на противоречията на капитализма от посочените автори 33.	
V. Възгледите на А. Смит за производството и обръщението на целия обществен продукт в капиталистическото общество и Марксовата критика на тези възгледи.....	33

Ад. Смит изпуска постоянния капитал 34—35. —
Влияние на тази грешка върху теорията на национал-
ния доход 35—36.

VI. Теорията на Маркс за реализацията..... 38

Основни предпоставки на теорията на Маркс 38—
39. — Реализиране на продукта при простото възпро-
изводство 39—40. — Главният извод от теорията на
Маркс за реализацията 41—42. — Значението на про-
изводителното потребление 42—45. — Противоречието
между стремежа към безгранично разширяване на про-
изводството и ограничеността на потреблението 45—47.

VII. Теорията за националния доход..... 46

Прудон 48—49. — Родбертус 49—51. — Съвременните
икономисти 51. — Маркс 51—53.

VIII. Защо за капиталистическата нация е необходим
външен пазар..... 53

Причината за необходимостта на външния пазар
64—56. — Външният пазар и прогресивността на капита-
лизма 55—56.

IX. Изводи от I глава..... 56

Резюме на разгледаните по-горе положения 56—58. —
Същност на въпроса за вътрешния пазар 58—59.

Г л а в а II. Разслояване на селяните 60—173

I. Земските статистически данни за Новорусия 60

Стопанските групи сред селяните 60—61. — Търгов-
ското земеделие и покупко-продажбата на работна сила
62. — Горната група; концентрация на земята 62, на
живия и мъртвия инвентар 63—64, по-голяма произво-
дителност на труда 64—65. — Разсъжденията на г-н В. В.
за растящия брой на селяните без коне 64—65. — Наем-
ното на ратаи и разсъжденията на г-н В. В. за това
явление 66—67. — Долната група селяни; даване на зе-
мята под аренда 67—69. — Средната група, нейната не-
устойчивост 68—70. — Г-да В. В. и Каришев за селската
аренда 70—72. — Отношението на народниците към из-
следването на г-н Постникова 73.

II. Земските статистически данни за Самарска гу-
берния..... 74

Данни за домакинството на различните групи селяни
в Новоузенски уезд 74—76. — Земевладение и земелол-
зване на различните групи 76—78. — Г-н Каришев за
арендата и за цените на храните 78. — Наемен труд;
създаване на вътрешен пазар в резултат на разслоява-
нето на селяните 79—80. — Селският пролетариат в Са-
марска губерния 80—81.

III. Земските статистически данни за Саратовска
губерния..... 81

Данни за домакинствата на различните групи 81—82.
Наемане на ратаи 83. — «Помияците» в земската ста-
тистика 83—84. — Арендата 84—85. — Разсъжденията на
г-н Каришев; Н.—он и Марс за арендата 85—89. — Срав-
няване на Каминински и други уезди 89—90. — Значе-
нието на въпроса за групирането на селските домакинства
91—93.

IV. Земските статистически данни за Пермска губерния.....	94
Данни за стопанството на различните групи 94—95. — Наемането на ратаи и надничари и значението му 96—97. — Наторяване на земята 98. — Подобрени оръдия 98—99. — Търговско-промишлени заведения 99—100.	
V. Земските статистически данни за Орловска губерния.....	100
Данни за стопанството в различните групи 100—101. — Непълна картина на разслоенето по данните за Орловска губерния 101—102.	
VI. Земските статистически данни за Воронежска губерния.....	103
Начини за групиране в сборниците за Воронежска губерния 103. — Данни за Задонски уезд 104—105. — «Поминьците» 104—107.	
VII. Земските статистически данни за Нижегородска губерния.....	107
Данни за групиране на стопанствата в три уезда 107—110.	
VIII. Преглед на земските статистически данни за други губернии.....	110
Новгородска губерния, Демянски уезд 111. — Черниговска губерния, Козелецки уезд 111—112. — Енисейска губерния 112—113. — Полтавска губерния, за три уезда 113—114. — Калужска губерния 114. — Тверска губерния 115.	
IX. Обобщение на разгледаните по-горе земски статистически данни за разслояването на селяните.....	115
Начини на групиране 115—117. — Сборна таблица и диаграма 118—121 и 128—129. — Разбор на отделните колони на диаграмата 122—127. — Сравняване на различните райони по степен на разслояването 127—129.	
X. Общите данни на земската статистика и военната статистика на конете.....	129
Данни на земската статистика за 112 уезда на 21 губернии 129—130. — Данни за военната статистика на конете за 49 губернии на Европейска Русия 130—131. — Значението на тези данни 131—133.	
XI. Сравнение на военната статистика на конете от 1888—1891 и 1896—1900 година.....	133
Данни за 48 губернии на Европейска Русия 133—135. — Статистическите упражнения на г-н Вихляев и Черненко 135—136.	
XII. Земските статистически данни за селските бюджети.....	136
Характер на данните и начините на обработването им 136—138. — (А) Общи резултати от бюджетите 138—146. Размер на разходите и доходите 137—139. — Състав на разходите 138. — Състав на доходите 139—140. — Парична част на бюджета 141—142. — Значение на данните 143—144. — (Б). Характеристика на	

селското земеделие 144—150. — Общи данни за стопанствата 144—146. — Имущество и инвентар 145—146. — Разходи за стопанството 146—148. — Доходът от земеделието 149. — Привидно изключение 148—149. — (В). Характеристика на жизненото равнище 150—158. — Разход за храна в натура 150. — Разход за храна в пари 151. — Останалите разходи за лично потребление 152. — Паричният разход за лично и производително потребление 153—154. — Г-и Н.—ои за горния «слой» селяни 153—154. — Сравнение на жизненото равнище на селяните и селските работници 154—156. — Похватите на г-и Щербина 156—157.

XIII. Изводи от II глава..... 159

Значението на стоковото стопанство 159. — 1) Капиталистическите противоречия в самата община 159—160. — 2) «Разселяването» 160—161. — 3) Характеристика на този процес в «Капиталът» 161—163. — 4) Селска буржоазия 163—164. — 5) Селски пролетариат. Общоевропейският тип селски работник с ядел 164—167. — 6) Средните селяни 167. — 7) Образоването на вътрешен пазар за капитализма 167—168. — 8) Засилване на разслояването; значение на преселванията 168—169 — 9) Търговският и лихварският капитал. Постановка на въпроса в теорията. Връзката на тези форми на капитала с промишления капитал 169—172. — 10) Отработките и тяхното влияние върху разслояването на селяните 172—173.

Г л а в а III. Преминаване на земевладелците от ангарийно към капиталистическо стопанство..... 177—237

I. Основни черти на ангарийното стопанство..... 177

Същност на крепостната стопанска система и условията за съществуването ѝ 177—179.

II. Съединяване на ангарийната система на стопанство с капиталистическата..... 179

Остатъци от старата система след реформата 179—180. — Отработъчна и капиталистическа система 180—181; тяхната сравнителна разпространеност 181—185. — Преаръщане на отработъчната система в капиталистическа 185—186.

III. Характеристика на отработъчната система..... 186

Форми на отработките 186—187. — Видове натурална аренда и тяхното значение 187—188. — Заплащане на труда при отработките 188—190. — Личната зависимост при отработките 191. — Обща преценка на отработките 191.

IV. Изместване на отработъчната система..... 192

Два вида отработки 193—194. — Значение на разслояването на селяните 195—196. — Преценката на г-и Стебут 196. — Преценки в литературата 196—197.

V. Отношението на народниците към въпроса..... 198

Идеализирането на отработъчната система 198—199. — Разсъжденията на г-и Каблуков 199—202.

VI. История на стопанството на Енгелгард..... 203

Първоначално състояние на стопанството и характерът на постепенните изменения в него 203—206.

VII. Използването на машини в селското стопанство	207
Четири периода в развитието на производството на селскостопански машини 207—208. — Непълнотата на официалната статистика 208—210. — Данни за използването на различните селскостопански машини 210—213.	
VIII. Значение на машините в селското стопанство.....	215
Капиталистическият характер на използването на машини 215—218. — Резултати от прилагането на машини 218—222. — Непоследователността на народниците 222—224.	
IX. Наемният труд в земеделието.....	224
«Земеделско гурбетчиство» 224, значение на «земеделското гурбетчиство» 224—225, неговите размери 226—227. — Численост на селскостопанските работници в Европ. Русия 227—228.	
X. Значението на волнонаемния труд в земеделието....	229
Положението на селскостопанските работници 229—230. — Особени форми на наемане 230—232. Положението на работниците при дребните и едрите работодатели 232. — Зачагъщи на обществен контрол 233—235. — Гледището на народниците за земеделската работа по чужди места 235—237.	
Глава IV. Разрастване на търговското земеделие.... 238—314	
I. Общи данни за земеделското производство в следреформена Русия и за видовете търговско земеделие.....	328
Производството на зърнени храни и картофи през 1864—1866, 1870—1879, 1883—1887, 1885—1894 година 238—239. — Посевите на картофи и тяхното значение 239—240. — Райони на търговското земеделие 241—242. — Разсъжденията на г-н Каблуков 242.	
II. Районът на търговското зърнено стопанство.....	243
Преместване на главния център на производството на зърнени храни 243. — Значението на покрайнините като колонии 243—244. — Капиталистическият характер на земеделието в този район 245—247.	
III. Районът на търговското скотовъдство. Общи данни за развитието на млечното стопанство.....	248
Значението на скотовъдството в разните райони 248—250. — Изчислението на г-н Ковалевски и Левитски 248. — Развитие на мандраджийското производство 249—252. — Непълнотата на официалните данни 250—251. — Технически прогрес 252—253.	
IV. Продължение. Икономиката на помешчическото стопанство в описвания район.....	253
Рационализацията на земеделието 253—254. — Млекоизкупвателните предприятия и тяхното значение 254—256. — Образуване на вътрешен пазар 256. — Приниждане на селскостопански работници в промишлените губернии 256—257. — По-равномерно разпределение на работата през цялата година 257—259. — Зависимостта на дребните земеделци и преценката на г-н В. В. за нея 259—260.	

V. Продължение. Разслояване на селяните в района на млечното стопанство.....	261
Разпределението на кравите сред селяните 261—263. — Подробности за С—Петербургски уезд 263—264. — «Прогресивните течения в селското стопанство» 265—266. — Влиянието на този прогрес върху бедните селяни 266—267.	
VI. Районът на ленопроизводството.....	268
Развитие на търговското ленопроизводство 268—269. — Размяната между разните видове търговско земеделие 270. — «Крайностите» на ленопроизводителния район 270—271. — Технически подобрения 271—272.	
VII. Техническата обработка на селскостопанските продукти.....	273
Значение на заводската или техническата система в селското стопанство 273.	
1) Производство на спирт и спиртни напитки.....	274
Разпространеност на селскостопанското спиртоварство 274—275. — Развитие на производството на спирт от картофи и неговото значение 275—276.	
2) Производство на захар от цвекло.....	276
Нарастване производството на цвекло 276—277. — Прогрес на капиталистическото земеделие 277—279.	
3) Производство на нишесте.....	279
Неговият растеж 279—280. — Два процеса в развитието на това производство 280. — Нишестеното производство в Московска губ. 281 и във Владимирска губ. 282—283.	
4) Маслобойно производство.....	283
Двоякият процес в неговото развитие 283—284. — «Кустари» с маслобойни 284—285.	
5) Тютюнопроизводство.....	285
VIII. Промисленото градинарство и овощарство; крайградското стопанство.....	289
Развитие на търговското овощарство 289 и градинарство 289—290. Селяните-градинари в С.—Петербургска, Московска и Ярославска губерния 290—291. — Парниковото градинарство 290—292. — Промисленото бостанджийство 292—293. — Крайградското стопанство и неговите особености 293—295.	
IX. Изводи за значението на капитализма в руското земеделие.....	295
1) Превръщане на земеделието в предприятие 295—296. — 2) Особенности на капитализма в земеделието 296. — 3) Създаване на вътрешен пазар за капитализма 297. — 4) Прогресивната историческа роля на капитализма в руското земеделие 297—302.	
X. Народническите теории за капитализма в земеделието. «Освобождаване на зимното време».....	302
Ограниченост и шаблонност на тази теория 302—303. — Изпускането на най-важните страни на процеса 303—307.	

XI. Продължение. — Общината. — Възгледите на Маркс за дребното земеделие. — Мнението на Енгелс за съвременната селскостопанска криза	307
Погрешно поставяне на въпроса за общината от страна на народниците 307—309. — Неразбиране на един абзац от «Капиталът» 309—310. — Марксовата оценка за селското земеделие 310—311. — Оценката му за земеделския капитализъм 311—312. — Несполучливият цитат на г-н Н. — он 311—314.	
л а в а V. Първите стади на капитализма в промишлеността.....	315—367
I. Домашната промишленост и занаятът.....	315
Остатък от домашната промишленост 315. — Степен на разпространение на занаята 316—317, неговите основни черти 317—318.	
II. Дребните стокотроизводители в промишлеността. Цеховият дух в дребните поминъци.....	318
Преминаване от занаята към стоково производство 318—319. — Страхът от конкуренция 319—321.	
III. Развитие на дребните промишлености след формата. Двете форми на този процес и неговото значение.....	321
Причини за растежа на дребната промишленост 321—322. — Заселване на промишленници в покрайнините 322—323. — Развитие на дребните промишлености сред местното население 323—325. — Преместване на капитала 325—326. — Връзка между развитието на дребните промишлености и разслояването на селяните 326—327.	
IV. Разслояване на дребните стокотроизводители. Данни от преброяванията на кустарите по домакинства в Московска губерния.....	327
Постановка на въпроса 327—328. — Начин на обработване на данните 328—329. — Сборна таблица и диаграма 330—333. — Изводи: наемният труд 330—335, производителност на труда 335—336, доходи 336—337. — Дребнобуржоазният строй на дребните промишлености 338—339.	
V. Капиталистическата проста кооперация.....	339
Нейното значение и влияние върху производството 339—342. — Сдружения (артели) 342—343.	
VI. Търговският капитал в дребните промишлености	343
Условия, при които се появява закупчикът 343—345. — Търговките в дантеленото производство 345—347. — Примери на организация на продажбата 348—350. — Възгледите на народниците 349—350. Форми на търговския капитал 350—352.	
VII. «Промисленост и земеделие».....	352
Данните на таблицата 352—353. — Земеделието с наемни работници 353—354. — «Кърски работници» 354—355. — Други данни за промишлеността и земеделието 355—359. — Продължителност на работния период 359—360. — Резюме 360—361.	

VIII. «Съединяване на промишлеността със земеделието».....	361
Теорията на народниците 361. — Форми на съединяване на промишлеността със земеделието и различното им значение 362—364.	
IX. Няколко бележки за докапиталистическата икономика на нашето село.....	364

Г л а в а VI. Капиталистическата манифактура и капиталистическото домашно производство..... 368—343

I. Образуване на манифактурата и нейните основни черти.....	368
Понятието манифактура 368, нейният двойк произход 368—369 и значение 369.	
II. Капиталистическата манифактура в руската промишленост.....	369
1) Тъкачни промишлености.....	370
2) Други отрасли на текстилната индустрия. Плъстеното производство.....	373
3) Шапкарското и конопено-въжарското производство.....	377
4) Дървообработващото производство.....	380
5) Производства по обработка на животински продукти. Кожарство и кожухарство.....	385
6) Останалите производства по обработка на животински продукти.....	392
7) Производства по обработка на минерални продукти.....	396
8) Производства по обработка на метали. Павловските промишлености.....	397
9) Други производства по обработка на метали.....	401
10) Производството на ювелирни изделия, самовари и хармоники.....	404
III. Техниката в манифактурата. Разделението на труда и неговото значение.....	409
Ръчно производство 409, цирякуване 409—410. — Разделението на труда като подготвителен стадий на едрата машинна индустрия 410—412, неговото влияние върху работниците 412.	
IV. Териториално разделение на труда и отделяне на земеделието от промишлеността.....	413
Мнението на г-н Харизоменов 413. — Неземеделските центрове 414—415. — Преходният характер на манифактурата 415—416. Издигането на културното равнище на населението 416.	
V. Икономическата организация на манифактурата.....	416
Положението на производството 416—417. — Мнението на г-н Овсянников 417 и Харизоменов 418—419	

VI. Търговският и промишленият капитал в манифактурата. «Закупчик» и «фабрикант»	419
Връзката между едрите и дребните предприятия 419—422. — Грешката на народниците 422.	
VII. Капиталистическата работа в къщи като прида-тък на манифактурата.....	422
Нейната разпространеност 422—423, характерни черти 423—426, условия за разпространяването и 426—427, нейното значение в теорията за излишното население 427—429.	
VIII. Какво представлява «кустарната» промишленост?.....	429
Някои общи статистически данни за кустарите 429—430. — Преобладаването на капиталистически заетите работници 430—431. — Неопределеността на понятието «кустар» и злоупотребата с този термин 432—433.	
Г л а в а VII. Развитие на едрата машинна индустрия.....	437—529
I. Научното понятие фабрика и значението на «фабрично-заводската» статистика.....	437
II. Нашата фабрично-заводска статистика.....	439
Нейните източници 439. — Изданията от 60-те години 440—441. — Особеният характер на «Военно-статистич. сборник» 441—444. — «Указателят» на г-н Орлов 444—445. — «Сводовете» на Департамента на търговията и манифактурите 445—446. — «Сборник сведения за Русия за 1884/85 г.»; грешките на г-н Каршев 446—448. — Данните на губ. статист. комитети 448. «Списъкът» 449. — Увеличава ли се броят на фабриките в Русия? 449—450.	
III. Разбор на историко-статистическите данни за развитието на едрата промишленост.....	450
1) Текстилни производства.....	451
2) Дървообработващи производства.....	456
3) Химически производства, обработка на животински продукти и керамични производства.....	457
4) Металургични производства.....	459
5) Производства на хранителни продукти.....	460
6) Акцизните и останалите производства.....	463
7) Изводи.....	464
IV. Развитие на минната промишленост.....	465
Ураг, неговите особености 465—469. — Южният район 469—471. — Кавказ 471—472. — Едрите и дребните рудници в Донецкия басейн 472—474. — Значението на данните за развитието на минната индустрия 474—476.	

V. Увеличава ли се броят на работниците в едрите капиталистически предприятия?.....	476
Данни за 1865 и 1890 г. 476—479. — Погрешният метод на народниците 479—487.	
VI. Статистика на парните двигатели.....	487
Данни за 1875—1878 и 1892 г. 487—488.	
VII. Развитие на големите фабрики.....	489
Данни за 1866, 1879, 1890 и 1894/95 година 489—495. — Най-големите предприятия във фабрично-заводската и в миниата промишленост 496. — Грешките на г-н Н.—ом 496—498.	
VIII. Териториално разпределение на едрата промишленост.....	498
Данни за най-важните центрове за фабрично-заводската промишленост през 1879 и 1890 г. 498—499. — Три типа центрове 499—501. — Групиране на центрoвете 501—503. — Разрастване на селските фабрични центрове и неговото значение 503—505.	
IX. Развитие на дърводобивната и строителната промишленост.....	505
Разширяване на горската промишленост 505—506; нейната организация 506—509. — Развитие на капитализма в строителната промишленост 510—513	
X. Придатък на фабриката.....	513
XI. Пълно отделяне на промишлеността от земеделието.....	515
Грешката на народниците 515—516. — Данните на Московската земска санитарна статистика 516—520.	
XII. Трите стадия в развитието на капитализма в руската промишленост.....	520
Връзката между всички стадии 520—522. — Особеностите на техниката 522. — Развитието на капиталистическите отношения 522—523 — Характер на развитието на промишлеността 523—524 — Отделянето на промишлеността от земеделието 524—526. — Разликата в битовите условия 525—529. — Развитието на вътрешния пазар 529.	
Г л а в а VIII. Образуване на вътрешен пазар.....	530—576
I. Разширяване на стоковото обръщение.....	530
Развитие на железниците 530—531, водния транспорт 531—532, търговията и банките 532—535.	
II. Нарастване на търговско-промишленото население.....	535
1) Растеж на градовете.....	535
2) Значение на вътрешната колонизация.....	537
3) Растеж на фабричните и търговско-промишлените градчета и села.....	543
4) Гурбетчийските неземеделски поминъци.....	546

В. И. ЛЕНИН
Събрани съчинения
том трети
Второ издание

Редакция «Класици на марксизма-ленинизма»

Редактор
Яню Стоевски
Редактор-рецензент
Магдалена Атанасова
Художник
Жеко Алексиев
Художествен редактор
Александър Хачатурян
Технически редактор
Стефан Христов
Коректор
Емилия Кръстева

Издателски № 6250
Даден за набор на 6. VII. 1979 г. Подписан за печат на 12. XI. 1979 г.
Излязъл м. ноември
Печатни коли 48,25. Издателски коли 40,53
Формат 84x108/32 Тираж 8110
Цена 1,60 лв.

Код $\frac{9531172711}{0010-3-79}$

Партиздот — София, бул. «В. И. Ленин» № 47
ПК «Д. Благоев» — София, ул. «Ракитин» № 2